

Е.Б. Абишева¹, А.Б. Даниярова², Б.С. Имашева³, Т.М. Аженов⁴, А.М.Раушанова²

¹АҚ Орталық клиникалық аурухана Алматы қ.

²Әл - Фараби атындағы ҚазҰУ, Алматы қ.

³ҚР Денсаулық СМ «Қоғамдық Денсаулық Сақтау Ұлттық Орталығы», Нұр-Сұлтан қ.

⁴ҚР ПИБ МОА, Нұр-Сұлтан қ.

info@kaznu.kz

ШЕТЕЛДЕГІ ФОНИАТРИЯЛЫҚ КӨМЕКТІ ДАМУЫ (ӘДЕБИЕТКЕ ШОЛУ)

Түйін: Фониатрия өзінің дамуының басында әртүрлі сөйлеу ақаулары мен бұзылыстарын түзету мәселелерімен айналысты. Ежелгі Грецияда жаңа тәртіп – риторика пайда болды. Бұл пәннің негізін қалаушы Демосфен болып саналады, ол өзінің сөйлеу ақауларын бірінші болып түзеді. Гиппократтың, Аристотельдің және Галеннің еңбектерінде көмей сипатталған, онда оған «глоттис» деген атау берілген. Гиппократ дауыс көмейде пайда болады деген болжам жасады.

Түйінді сөздер: фониатрия, көмей, ақаулар, өзекті мәселелері

Өзектілігі: XVI ғасырда Леонардо Да Винчи дауыс қалыптастыру мәселелерімен айналысты және көмейдің алғашқы суреттерін келтірді. 1838 жылы Лионда доктор Ваumes айна ойлап тапты, оның көмегімен тек көмейді ғана емес, сонымен қатар ішкі танаутесіктерін де көре алатын болды. 1840 жылы Liston (Лондон) айна көмегімен көмейдегі өзгерістерді байқауға болатындығын дәлелдеді. Адамның дауыстық аппараты – белгілі бір функцияларды орындайтын органдар жүйесі. Оларға көмей, тыныс алу мүшелері, жоғарғы және төменгі резонаторлар жатады. Аппараттың негізгі бөлігі дауыс генераторы – көмей болып саналады [1]. Дауыс қалыптастыру құбылысы ежелден дәрігерлердің назарын аударған. Гиппократ дәуірінде адамның дауысы көмейде қалыптасатыны белгілі болды, ал Гален (және біздің дәуірімізде) көмейдің, оның шеміршектерінің, бұлшықеттерінің, дауыстық қатпарларының құрылымын сипаттады және дауыс түзілуінің қайрылма жүйкеге тәуелділігін сынамада дәлелдеді. Бірақ тірі адамның көмейін тексеру мүмкін болмады, бұл патологиялық өзгерістерді диагностикалауды қиындатты.

Зерттеу мақсаты: фониатриялық жүйенің дамуының өзекті мәселелеріне әдеби шолу жүргізу.

Зерттеу нәтижелері: Ларингологияның дамуының басталу уақыты – XIX ғасыр, ол кезде көмей айнасы ойлап табылды, бұл дауыстық қатпарларды тексеруге мүмкіндік берді. Айнаның пайда болуы оториноларингологтарға көмейдің анатомиясын зерттеуге, фонация кезінде дауыс аппаратының жұмысын бақылауға мүмкіндік берді [2, 3, 4].

XX ғасырдың 20-шы жылдарында оториноларингологияның қосалқы мамандығы «фониатрия» пайда болды, оның мақсаты дауыстық аппарат аурулары бар адамдарға көмек көрсету болды. Әлемде фониатрия әртүрлі мәртебеге ие. Мысалы, ол Австрия, Бельгия, Чехия, Швейцарияда оториноларингологияның ресми қосалқы мамандығы болып табылады. Финляндияда, Германияда, Польшада – ол тәуелсіз мамандық, сонымен қатар Германия мен Польшада аудиологиямен өзара әрекеттеседі [5]. Ал Дания, Греция, Нидерланды, Португалия, Түркия, Аргентинада оториноларингологияның ресми емес мамандандығы ретінде қарастырылады. Ирландияда, Ұлыбританияда, Норвегияда, Канада және АҚШ-та жеке мамандық және қосалқы мамандық ретінде бөлінбеген. Бүкіл әлемдегі сияқты, Германияда да фониатрия ларингологиядан бастау алады. Германия

мен Еуропадағы ларингология 1901 жылы Берлинде алғашқы ларингологиялық клиниканы құрған Bernhard Fraenkel есімімен тығыз байланысты. Көмей аурулары бар науқастарға көмек көрсетуден басқа, В. Fraenkel дауыс күші туралы зерттеулер жүргізді және алғаш рет «фонастения» терминін енгізді [6]. Ларингологияның, кейінірек фониатрияның дамуына үлкен үлес қосқан Herman de Guzman, ол әкесі Albert de Guzman-мен бірге дауыстық аппаратқа зерттеулер жүргізді, әртүрлі санаттағы науқастарды фонопедикалық оңалту әдістерін жасады. Мамандар өз жетістіктерінің нәтижелерін сөйлеу патологиясы бойынша алғашқы журнал болған «Logoradie» журналында жариялады. Екінші маңызды мектеп Венадағы фониатрия мектебі болды, оның негізін қалаушы Emil Froshels болды. Өз пациенттерін емдеу үшін E.Froshels психотерапия мен психоанализді қолданды, ол психологиялық бұзылыстар дауыс пен сөйлеу бұзылыстарының қалыптасуында аса маңызды деп санады [8]. 1912 жылы Herman de Guzman мен Emil Froshels дауыс, сөйлеу және тілдік бұзылулар туралы ғылым құрды, оны жаңа медициналық пән ретінде анықтады. Біраз уақыттан кейін, 1920 жылы Н. Guzman «фониатрия» терминін енгізді. Дәл осы 1920 жыл фониатрия саласының құрылған жылы болды. Екінші дүниежүзілік соғысқа дейін мамандар стробоскопия, дауысты спектрлік талдау әдістерін зерттеп, тәжірибеде қолданды, дауысы бұзылған науқастар үшін емдік және оңалту шараларын жасады. Педагогтардың, дәріскерлердің, актерлер мен әншілердің көбеюі жағдайында фониатрияны дамыту XX ғасырдың 20-30 жылдарындағы Германияның денсаулық сақтау саласының өзекті міндеті болды. Дауыс аппаратының бұзылыстары бар науқастарды емдеу мен оңалтуға жаңа технологияларды енгізудің арқасында әлеуметтік бейімделу және дауыстық-сөйлеу мамандықтары бар адамдардың: мұғалімдердің, тәрбиешілердің, актерлердің, әншілердің еңбекке қабілеттілігін сақтау мүмкіндігі пайда болды. Екінші дүниежүзілік соғыс кезінде фониатрияның одан әрі дамуы айтарлықтай баяулады, бұл медицинаның майданның қажеттіліктері үшін жұмыс істеу қажеттілігімен ғана емес, сонымен қатар нацистік режимнің құрбаны болған мамандар санының, соның ішінде ларингологтардың азаюымен де байланысты болды. Соғыстан кейінгі және қазіргі заманғы фониатрия тарихы Иенде (1958), Лейпцигте, Грайсвальдта, Эрфуртта (1960), Берлинде (1963) жаңа мамандық орталықтарының ашылуымен

байланысты. 1973 жылға қарай Шығыс Германияда 19 фоноастр болды, олар осы бейіндегі мамандарға қажеттілікті толық қамтамасыз ете алмады. Фоноастрияның дамуын жақсарту мақсатында осы жылы оториноларинголог дәрігерлер жұмыс тобының отырысы аясында мамандардың кездесуі өтті, онда ГДР -да фоноастриялық көмекті дамыту бойынша жоспар қабылданды [9]. Кейінгі жылдары фоноастрия ғылыми тұрғыдан белсенді дамыды: диагностиканың жаңа әдістері – фотокимография, глоттография, дауысты спектрлік талдау және емдеудің – жанама микроларингоскопиядағы хирургиялық араласулар, көмейдің имплантациялық хирургиясы әзірленіп, тәжірибеге енгізілді [10]. Фоноастриялық көмек көрсететін дәрігерлердің тәжірибесіне жаңа әдістерді енгізу дауыс аппаратының ауруларын анықтауды және оларды уақтылы емдеуді қамтамасыз етті. Соғыстан кейінгі жылдары Батыс Германияда фоноастрияны қалпына келтіру қиынырақ болды. Қалпына келтіру үрдісі 10-15 жылға созылды. 1960-1970 жылдары әртүрлі қалаларда (Майнц, Гамбург, Батыс Берлин, Мюнхен) 20-ға жуық дәрігер болды. 1964 жылы кіші Н. Gutzman-ның арқасында Батыс Берлинде логопедтер мектебі құрылды, ал 1969 жылы Майнцте фоноастрия мен педаудиологияны қамтитын алғашқы коммуникативті бұзылулар орталығы ашылды. Осы кезден бастап фоноастрия мәртебесі мамандықтың тәуелсіздігін алу бағытында өзгере бастады және 1983 жылы Неміс фоноастрия және балалар аудиологиясы қоғамы құрылды. Екі пәннің бірлесуі есту мен дауыстың бұзылуының, әсіресе балалық шақпен тығыз байланысын көрсетті [10].

Қазіргі уақытта фоноастрия бұл – дауыстық аппараттың органикалық және функционалды патологиясын қоса, байланыс бұзылыстарын емдеумен айналысатын медициналық мамандық. Қазіргі уақытта фоноастрия әртүрлі мамандықтар қиылысатын көп салалы сала ретінде танылады: оториноларингология, неврология, психиатрия радиология, генетика, эндокринология, стоматология, фонетика, нейропсихология, акустика және т.б.. 1844 жылы А. Warden флинггласс шыны призмасын көмей айнасы ретінде қолданды, ал жарықтандыру үшін ол алғаш рет призмалары бар үлкен аргант шамының жарығын қолданды. Ол көмекей мен ожау тәрізді шеміршекті көре алды. Фоноастрияның қазіргі заманғы дамуы ағылшын дәрігері J. Muller -дің (1840) науқастарды тексеруге арналған ларингиальды айна ойлап табуынан басталды. 1854 жылы Париж вокал мұғалімі М. Garcia ларингиальды айнаны дауыстың мәселелерін зерттеу үшін тәжірибеге қолданды. Фоноастрия бойынша алғашқы жұмыстар Ресейде 1884 жылы пайда болды. Д.И. Кошлаков пен Н.Т. Симановский дауыстың функционалды бұзылыстарын зерттеу бойынша өз жұмыстарын жариялады. Орыс фоноастрлары ән салу дауысы мен сөйлеу бұзылыстарына ерекше қызығушылық танытады. Алғашқылардың бірі болып Е.Н. Малютин ән салу дауысының мәселелерін, атап айтқанда қатты таңдай конфигурациясы және

осы фактордың опера дауыстарының түрлеріне әсері мәселелерін зерттеумен айналысты. Сондай-ақ, осы мәселені И. И.Левидов, М. И. Фомичев, В. Г. Ермолаев, В. П. Морозов, Н. Ф.Лебедева, Т. Е. Шамшева және Мәскеу мектебінің фоноастрлары Е. А. Рудаков, Л. Б. Дмитриев, Ю. с. Василенко және т. б. қарастырды.

Оториноларингологтардың дауыстық аппарат аурулары бар пациенттерге профилактика, ерте анықтау, емдеу және оңалту мақсатында көрсететін фоноастриялық көмегі 50% жағдайда барабар емес болып табылады (Василенко Ю.С., 2004; Дайхес Н.А., Осипенко Е. В., 2008; Рудин Л. Б., 2012).

Қазіргі уақытта дауыстық сөйлеу мамандықтарының мамандары саны едәуір өсті, ғылыми-техникалық прогресс жағдайында әртүрлі байланыс құралдарының пайда болуына байланысты адамның дауыстық аппаратына жүктеме артты. Бұл Ресей мен бүкіл әлем тұрғындары арасында дауыстық аппарат ауруларының көбеюіне әкелді (Василенко Ю.С., 2005; Карпищенко С.А., 2010; Кунельская Н.Л., 2011; Rubin J.S., 2007).

Әдебиеттерге сәйкес, көмей ауруларының таралуы жыл сайын артып келеді. Мәселен, XX ғасырдың 50-ші жылдарында мұғалімдер арасында дауыс аппаратының аурушаңдығы 30% - дан XXI ғасырдың басында 60-80% - ға дейін айтарлықтай өсті (Орлова О.С., Василенко Ю. С., 2000; Lowell S.Y., 2008). Сонымен қатар, кәсіпқойларда (57%) көмейдің аурулары қарапайым адамдарға (40%) қарағанда жиі кездеседі (Chevalier D., Mortuaire G., 2008). Дауыс аппаратының ауруларын уақтылы диагностикалау және емдеу үшін мамандандырылған қызметтерді кеңейту және медициналық көмек көрсету стандарттарын және тиімділігі мен қауіпсіздігі дәлелденген заманауи технологияларды енгізе отырып, емдеу-профилактикалық іс-шараларды жандандыру есебінен елде фоноастриялық көмек көрсету сапасын жақсарту қажет.

Қазіргі жағдайда денсаулық сақтау жүйесінде қайта құрусыз көмей ауруы көрсеткіштерінің айтарлықтай төмендеуіне қол жеткізу мүмкін емес. Әр түрлі авторлардың пікірі бойынша мұндай қайта құруларға мыналар жатады:

- материалдық-техникалық қамтамасыз етуді және кадрлық әлеуетті жақсарту;
- заманауи медициналық, оңалту және денсаулық сақтау технологияларын енгізу;
- халықтың қалың жігі үшін медициналық көмектің сапасы мен қолжетімділігін арттыру;
- сырқаттанушылық пен мүгедектіктің алдын алу жөніндегі қызметті күшейту.

Қорытынды: Дауыстың бұзылуының алдын алу үшін, уақтылы және сапалы ларингиальды ауруларды диагностикалау, тиісті терапия және толық анықталған патологияларды оңалту қазіргі заманғы жарақтандырумен және даярланған мамандармен фоноастриялық көмек көрсету жөніндегі емдеу-профилактикалық мекемелер желісін дамыту қажет. Барлық осы жағдайлар фоноастриялық көмек көрсететін бөлімшелердің қызметін талдау кезінде ескерілуі керек.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

- 1 Василенко Ю.С. Голос. Фоноастрические аспекты. - М.: Энергоиздат, 2002. - 248 с.
- 2 481 с.
- 3 Максимов И. Фоноастрия. - М.: Медицина, 1987. - 286 с.

- 4 Палъчун В. Т., Крюков А.И. Оториноларингология : руководство для врачей. - М. : Медицина, 2001. - 616 с.

5 Томассин ДМ. Атлас по оториноларингологии. Т. 2 / пер.Ю.М. Овчинникова // ММА им. И.М. Сеченова. - 2004. - 26 с.
6 Voerman M.S., Langeveld A.P. Retrospective study of 116 patients with non-organic voice disorders; efficacy of mental imagery and laryngeal shaking // J.Laryngol. Otol. - 2008. - № 2. - P. 1-7.
7 Eisenbeis J.F., Fuller D.P. Voice disorders: abuse, misuse and functional problem // Mo Med. - 2008. - № 3 (105). - P. 240-243
8 Huizing E.H., Van Wermeskerken G.K Contributions to the development of otorhinolaryngology (ORL) in the

Netherlands between 1880 and 192 // J Laryngol Otol Suppl. - 2005. - № 30. - P. 67-70.
9 Seidner W., Wendler J. Gedenken an den Begründer der Phoniatrie // HNO aktuell. - 2005. - № 13. - S. 37.
10 de Las Casas Battifora R.M., Ramada Rodillac J.M. Functional dysphonia and benign vocal cord lesions in professional voice users // Arch Prev RiesgosLabor.- 2012.-№ 1 (15).-P. 21-26.
11 Woodson G. Management of neurologic disorders of the larynx // Ann. Otol. Rhinol. Laryngol. - 2008. - № 5. - P. 317-326.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1 Vasilenko S Golos. Foniatricheskie aspekty. - M.:Energoizdat, 2002. - 248 s.
2 Maksimov I. Foniatriya. - M.: Medisina, 1987. - 286 s
3 Palchun V. T., Krkov A.I. Otorinolaringologiya : rukovodstvo dlya vrachei. - M. : Medisina, 2001. - 616 s.
5 Tomassin DM. Atlas po otorinolaringologii. T. 2 / per..M. Ovchinnikova // MMA im. I.M. Sechenova. - 2004. - 26 s.
6 Voerman M.S., Langeveld A.P. Retrospective study of 116 patients with non-organic voice disorders; efficacy of mental imagery and laryngeal shaking // J.Laryngol. Otol. - 2008. - № 2. - P. 1-7.
7 Eisenbeis J.F., Fuller D.P. Voice disorders: abuse, misuse and functional problem // Mo Med. - 2008. - № 3 (105). - P. 240-243

8 Huizing E.H., Van Wermeskerken G.K Contributions to the development of otorhinolaryngology (ORL) in the Netherlands between 1880 and 192 // J Laryngol Otol Suppl. - 2005. - № 30. - P. 67-70.
9 Seidner W., Wendler J. Gedenken an den Begründer der Phoniatrie // HNO aktuell. - 2005. - № 13. - S. 37.
10 de Las Casas Battifora R.M., Ramada Rodillac J.M. Functional dysphonia and benign vocal cord lesions in professional voice users // Arch Prev RiesgosLabor.- 2012.-№ 1 (15).-P. 21-26.
11 Woodson G. Management of neurologic disorders of the larynx // Ann. Otol. Rhinol. Laryngol. - 2008. - № 5. - P. 317-326.

Е.Б. Абишева¹, А.Б. Даниярова², Б.С. Имашева³, Т.М. Аженов⁴, А.М. Раушанова²

¹АО «Центральная клиническая больница», г.Алматы

²КазНУ им аль-Фараби, г. Алматы

³РГП на ПХВ «Национальный Центр Общественного здравоохранения» МЗ РК, г. Нур-Султан

⁴БМЦ УДП РК, г. Нур-Султан

РАЗВИТИЕ ФОНИАТРИЧЕСКОЙ ПОМОЩИ ЗА РУБЕЖОМ (ОБЗОР ЛИТЕРАТУРЫ)

Резюме: Становление фониатрии как специальности в разных странах мира происходило по собственному пути, но ее развитие неразрывно было связано с сурдологией и общей оториноларингологией. Появление новых технологий и внедрение их в практику позволяло совершенствовать диагностику

заболеваний гортани, улучшать лечение и реабилитацию пациентов с патологией голосового аппарата.

Ключевые слова: фониатрия, гортань, дефекты, актуальные проблемы

Y. B. Abisheva¹, A. B. Daniyarova², B.S.Imasheva³, T.M. Azhenov⁴, A. M. Raushanova²

¹Central Clinical Hospital, Almaty city

²Al-Farabi kazakh national university, Almaty city

³National Public Health Center of the Ministry of Health of the Republic of Kazakhstan, Nur-Sultan city

⁴Medical center hospital of president's affairs administration of the republic of Kazakhstan, Nur-Sultan city

DEVELOPMENT OF PHONiatric CARE ABROAD (LITERATURE REVIEW)

Resume: Thus, the formation of phoniatory as a specialty in different countries of the world took its own path, but its development was inextricably linked with audiology and General otorhinolaryngology. The emergence of new technologies and their implementation in practice made it

possible to improve the diagnosis of diseases of the larynx, improve the treatment and rehabilitation of patients with pathology of the vocal apparatus.

Keywords: phoniatory, larynx, defects, actual problems